

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 29 oktober 2021

Mål nr

T 6332-20

PARTER

Klagande

Bostadsrättsföreningen Möllepå, 769627-3940

c/o Bredablick Förvaltning

Box 1001

251 10 Helsingborg

Ombud: Advokaterna JD och NG

Motpart

SF

Ombud: Juristen JW

SAKEN

Klander av föreningsstämmobeslut

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2020-11-02 i mål T 1829-20

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

Bostadsrättsföreningen Möllepågård ska ersätta SF för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 122 500 kr avseende ombudsarvode jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Bostadsrättsföreningen Möllepågård har yrkat att Högsta domstolen ska ogilla SFs talan om att upphäva föreningsstämmans beslut den 20 oktober 2018 att den särskilda granskarens uppdrag omedelbart ska upphöra.

Bostadsrättsföreningen har vidare yrkat att Högsta domstolen ska befria föreningen från skyldigheten att ersätta SF för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt förplikta henne att ersätta föreningens rättegångskostnader i dessa instanser.

SF har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. SF är bostadsrättshavare och medlem i Bostadsrättsföreningen Möllepågård. Vid en föreningsstämma 2016 biträdde mer än en tiondel av samtliga röstberättigade medlemmar ett förslag om särskild granskning. Bolagsverket utsåg därefter på SFs begäran en särskild granskare.
2. Vid en extra föreningsstämma i oktober 2018 beslutade de röstberättigade medlemmarna enhälligt att avsluta den särskilda granskningen. SF

tillerkändes ingen rösträtt med hänvisning till en bestämmelse i stadgarna om att medlem som inte betalat sina avgifter till föreningen inte har rösträtt.

3. SF väckte talan mot föreningen och yrkade att stämmobeslutet om upphörande av den särskilda granskningen skulle upphävas. Tingsrätten ansåg att föreningen kan besluta att den särskilda granskningen ska upphöra, men fann att ett sådant beslut kräver samtycke från alla medlemmar. Tingsrätten upphävde därför stämmobeslutet. Hovrätten har fastställt tingsrättens domslut.

Frågan i målet

4. Frågan i målet är om beslutet på föreningsstämman i oktober 2018 ska upphävas. För bedömningen av den frågan måste ställning tas till huruvida en särskild granskning kan avslutas i förtid och, om så anses möjligt, hur detta ska gå till.

Rättslig reglering

Tillämplig lag m.m.

5. En bostadsrättsförening är en ekonomisk förening som har till ändamål att i föreningens hus upplåta lägenheter med bostadsrätt. Enligt 1 kap. 1 § bostadsrättslagen (1991:614) ska lagen (2018:672) om ekonomiska föreningar (föreningslagen) tillämpas på bostadsrättsföreningar i den utsträckning som anges i bostadsrättslagen.

6. Bestämmelserna om föreningsstämma i 6 kap. föreningslagen gäller med vissa här inte aktuella undantag också för bostadsrättsföreningar (se 9 kap. 14 § bostadsrättslagen). Även bestämmelserna om revision i 8 kap. och om särskild granskning i 9 kap. föreningslagen gäller för bostadsrättsföreningar (se 9 kap. 26 § bostadsrättslagen).

7. Reglerna om särskild granskning i 9 kap. föreningslagen ändrades den 1 januari 2021. Övergångsbestämmelserna innebär att äldre bestämmelser gäller om ett förslag att utse en särskild granskare har behandlats på en föreningsstämma före ikraftträdandet. I sådana fall gäller 9 kap. 1, 2, 4 och 5 §§ föreningslagen i den äldre lydelsen för ansökan till Bolagsverket, granskningens omfattning, den särskilda granskarens arbete och hans eller hennes yttrande.

8. Bestämmelser om särskild granskning i aktiebolag finns i 10 kap. 21–28 §§ aktiebolagslagen (2005:551). Bestämmelserna har i allt väsentligt samma innebörd som de i föreningslagen. Vad som har uttalats i rättspraxis och den juridiska litteraturen beträffande särskild granskning i aktiebolag kan därför ge vägledning även på föreningslagens område.

Särskild granskare efter begäran från en röstberättigad

9. Bolagsverket ska enligt nu gällande regler, efter ansökan från en eller flera röstberättigade, utse en särskild granskare. Granskningen får avse föreningens förvaltning och räkenskaper under en viss förfluten tid, eller vissa åtgärder eller förhållanden i föreningen. Granskningens omfattning ska anges i ett s.k. granskningstema. (Se 9 kap. 1 och 2 a §§ föreningslagen.)

10. En ansökan om att utse en särskild granskare får göras av varje röstberättigad om ett förslag om särskild granskning har behandlats på en föreningsstämma och minst en tiondel av samtliga röstberättigade i föreningen eller minst en tredjedel av de röstberättigade som är närvarande på stämman har röstat för förslaget (se 9 kap. 2 § andra och tredje styckena föreningslagen). Sedan den 1 januari 2021 får ansökan också göras – utan föregående stämmobehandling – av röstberättigade som tillsammans utgör minst en tiondel av samtliga röstberättigade i föreningen (se 9 kap. 2 § första stycket).

11. På en föreningsstämma har varje medlem en röst, om inte något annat har bestämts i stadgarna. I dessa får det bestämmas att en medlem får utöva sin rösträtt bara om vissa angivna villkor är uppfyllda. (Se 9 kap. 14 § bostadsrättslagen och 6 kap. 3 § föreningslagen.) För bostadsrättsföreningar finns särskilda regler om hur rösträtten ska utövas om två eller flera medlemmar äger en lägenhet. Vid en omröstning får bara en av medlemmarna rösta (se HFD 2021 ref. 28).

Granskarens uppdrag

12. Granskningsinstitutet skapar inom det angivna granskningstemat en insynsrätt för en medlemsminoritet inom föreningen. Det utgör alltså en del av minoritetsskyddet.

13. Den särskilda granskaren avslutar uppdraget genom att lämna ett yttrande över sin granskning. Ytrandet ska på visst sätt tillhandahållas medlemmarna och läggas fram på en föreningsstämma. Den som inte längre är medlem har samma rätt att ta del av yttrandet som en medlem. Det förutsätter dock att han eller hon var medlem vid tidpunkten för den föreningsstämma där frågan om att utse en särskild granskare behandlades, eller var den som ansökte hos Bolagsverket om att utse en särskild granskare. (Se 9 kap. 6 § föreningslagen, tidigare 9 kap. 5 §.)

14. Som framgår av det tidigare anförda är det Bolagsverket som utser den särskilda granskaren (se p. 9). Det uppdrag som den särskilda granskaren har följer av dels associationsrättsliga regler, dels allmänna sysslomannarättsliga principer. Som syssloman har den särskilda granskaren att vid utförandet av sitt uppdrag visa omsorg och ska då beakta också andra intressen än associationens, främst sådana som är knutna till minoritetens ställning.

Uppdragets avslutande i förtid

Det är möjligt att avsluta den särskilda granskningen i förtid

15. Den särskilda granskningen avslutas alltså normalt genom att ett yttrande avges. Det finns inga bestämmelser i lag om att granskningen kan upphöra i förtid, dvs. innan yttrandet har lämnats. Av 9 kap. 4 § föreningslagen framgår visserligen att vissa bestämmelser i 8 kap. om revisorer ska tillämpas även på en särskild granskare, t.ex. regler om jäv och tystnadsplikt. Det saknas dock i den bestämmelsen hänvisning till reglerna om när en revisors uppdrag upphör i förtid (jfr 8 kap. 25 § föreningslagen).

16. Det förhållandet att det saknas bestämmelser om upphörande i förtid av den särskilda granskarens uppdrag kan dock inte uppfattas på så sätt att det inte skulle vara möjligt att avsluta uppdraget i förtid. Enligt allmänna sysslomannarättsliga principer kan ett uppdrag i regel avslutas i förtid. Uppfattningen inom den juridiska litteraturen är att detta gäller också i fråga om uppdrag som särskild granskare. (Jfr t.ex. Stefan Lindskog, Särskild granskning enligt aktiebolagslagen, 3 uppl. 2013, s. 81 f. och 133 f.; Svante Johansson, Bolagsstämma i svenska aktiebolag, 2017, s. 157 f. och Krister Moberg, Anmälan av Stefan Lindskog, Särskild granskning enligt aktiebolagslagen i SvJT 1989 s. 464 f.)

17. Slutsatsen blir således att det är möjligt att entlediga en särskild granskare från sitt uppdrag i förtid.

Det krävs samtycke från samtliga berörda

18. Det saknas lagregler beträffande frågan vilka som måste stå bakom ett entledigande av den särskilda granskaren. Allmänna associationsrättsliga principer får därför ligga till grund för prövningen.

19. Minoritetsskyddsregler – till vilka de om särskild granskning hör – syftar till att skydda medlemmar mot förfaranden från medlemsmajoritetens, styrelsens eller enskilda styrelseledamöters sida. Mot bakgrund av syftet med reglerna kan de sättas åt sidan om alla berörda medlemmar samtycker till det handlande som är aktuellt. (Jfr ”Kamelian” NJA 2013 s. 117 p. 14.) Denna grundsats bör bilda utgångspunkt för bedömningen även i de fall det saknas uttryckliga regler för hur ett uppdrag att utföra särskild granskning ska upphöra i förtid.

20. Vilka som ska anses vara ”berörda medlemmar” i en bostadsrättsförening måste avgöras med beaktande av den regel som samtycket rör. Hänsyn måste då tas till det förhållandet att det inte bara är de medlemmar som finns i associationen när frågan om upphörande av den särskilda granskningen uppkommer som har rätt att få ta del av granskningsyttrandet. Även den som var medlem vid tidpunkten för den föreningsstämma där frågan om att utse den särskilda granskaren behandlades har samma rätt. Detsamma gäller en tidigare medlem som har ansökt hos Bolagsverket om att utse en särskild granskare. (Se p. 13.)

21. För att uppdraget som särskild granskare ska upphöra i förtid bör det mot denna bakgrund föreligga en överenskommelse som omfattar såväl samtliga medlemmar som nu angivna tidigare medlemmar.

22. En sådan överenskommelse kan inte ersättas av ett stämmobeslut. Det gäller oavsett vilka som deltar i stämmobeslutet. Stämman har inte kompetens att besluta om särskild granskning och saknar därmed också behörighet att besluta om att granskningen ska upphöra.

Bolagsverket bör kunna fatta beslut om entledigande

23. En fråga som inte regleras i de associationsrättsliga lagarna är om Bolagsverket i förtid kan entlediga den som har utsetts till särskild granskare.

24. Bolagsverkets bedömning är – mot bakgrund av att det varken i bostadsrättslagen eller föreningslagen finns bestämmelser i frågan – att entledigande inte kan ske genom ett beslut av myndigheten eftersom det saknas lagstöd. Denna ståndpunkt grundar sig på rättstillämpning från kammarrätterna. Bolagsverket avvisar därför ansökningar om entledigande av särskild granskare i förtid.
25. Detta synsätt går tillbaka på den s.k. legalitetsprincipen, som innebär att all offentlig maktutövning ska ha författningsstöd. Till skillnad från vad som gäller i fråga om revisorer saknas som framgått bestämmelser rörande Bolagsverkets möjligheter att entlediga särskilda granskare (se p. 15).
26. Legalitetsprincipen ska emellertid inte förstås på så sätt att det för varje enskilt beslut krävs uttryckligt lagstöd. Stödet kan framgå av andra föreskrifter eller av rättsordningen i stort (jfr 5 § förvaltningslagen, 2017:900). Frågan om Bolagsverket kan besluta om ett entledigande av en särskild granskare kan därför inte avgöras enbart med hänvisning till att uttryckligt författningsstöd saknas i bostadsrättslagen och föreningslagen.
27. Inte heller innebär legalitetsprincipen att det råder ett generellt förbud mot en analogisk tillämpning av rättsregler. Inom vissa rättsområden, såsom där enskilda utsätts för myndigheternas tvångsmakt, gäller det inom förvaltningsrätten ett förbud mot analogier på samma sätt som inom exempelvis straffrätten. Om det däremot är fråga om beslut där några negativa effekter för enskilda inte kan komma i fråga bör det finnas ett utrymme att göra analogislut utifrån regler som avser en liknande situation, utan att det uppstår en konflikt med legalitetsprincipen.
28. Som framgått har Bolagsverket när det gäller revisorer som verket har utsett, bl.a. minoritetsrevisorer, ett författningsstöd för att entlediga dessa i förtid. Regleringen av minoritetsrevisorer har principiella likheter med det som gäller för särskilda granskare. Till detta kommer att ett entledigande av en

särskild granskare förutsätter att samtliga berörda har samtyckt till åtgärden (se p. 21). Det framstår mot den bakgrunden som motiverat att Bolagsverket ska kunna entlediga även en särskild granskare i förtid. En sådan ordning kan inte anses stå i strid med det principiella kravet på författningsstöd för myndighetsbeslut.

29. Mot bakgrund av det anförda får Bolagsverket anses ha möjlighet att besluta om att en särskild granskare ska entledigas från sitt uppdrag i förtid. Den prövning som Bolagsverket har att göra är av formell karaktär och innefattar bl.a. frågan om ansökan har biträttats av samtliga berörda personer.

Klander av stämmobeslut

30. Om ett stämmobeslut inte har tillkommit i behörig ordning eller på annat sätt strider mot föreningslagen, tillämplig lag om årsredovisning eller stadgarna, får enligt 6 kap. 47 § föreningslagen bl.a. en föreningsmedlem föra talan mot föreningen vid allmän domstol om beslutet. Som utgångspunkt måste talan väckas inom tre månader (se 6 kap. 48 § första stycket) men i vissa fall kan talan väckas utan någon begränsning i tiden (se andra stycket samma paragraf). Det senare gäller bl.a. när beslutet inte har kunnat fattas ens med alla medlemmars samtycke (jfr andra stycket 1) såsom när det har fattats i strid med tvingande regler om föreningsorganens kompetens (jfr Anders Mallmén m.fl., Lagen om ekonomiska föreningar – En kommentar, Juno Version 5A 2020, 6:48.2[1]).

31. Har en föreningsstämma beslutat att i förtid entlediga en särskild granskare från uppdraget innebär det att stämman har handlat utanför sin behörighet (jfr p. 22). Om talan väcks mot beslutet ska det därför upphävas.

Bedömningen i detta fall

32. Vid den extra föreningsstämman i oktober 2018 beslutade de röstberättigade medlemmarna enhälligt att den särskilde granskarens uppdrag

omedelbart skulle upphöra. Som har framgått kan stämman inte fatta ett sådant beslut ens om samtliga medlemmar röstar för beslutet.

33. Hovrättens domslut ska således fastställas.

34. Vid denna utgång ska föreningen ersätta SFs rättegångskostnad i Högsta domstolen. Begärt belopp är skäligt.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Kerstin Calissendorff, Svante O. Johansson (referent), Thomas Bull och Sten Andersson
Föredragande har varit justitiesekreteraren Karin Lundqvist